

možnosti dokončení úplného vysokoškolského studia bakalářů po určité době výkonu funkcí u vojsk.

Nově se vytváří systém zvyšování kvalifikace absolventů vojenských vysokých škol nadstavbovým studiem a absolventů vojenských středních škol pomaturitním studiem. Ověřuje se potřeba a možnosti vzdělávání vojáků z povolání studiem civilních vysokých škol a vojenských škol v zahraničí. V tomto směru jsou již první nabídky.

Připravovaný projekt přípravy vojáků z povolání umožní výrazně diferencovat mezi lidmi, dát jim daleko větší perspektivu v práci i postupu ve funkci a omezit ty negativní vlivy, které provázely vojenské školství i život vojsk. Vojenské školství se na tyto změny intenzivně připravuje.

I v tomto připravovaném systému však bude i nadále záležet na každém jednotlivci, na jeho vztahu k vojenské službě a procesu vlastního vzdělávání.

Podplukovník Ing. Josef J a n o š e c , CSc.

VYTVÁŘENÍ VĚDNÍ POLITIKY V RESORTU FMO

Společenský vývoj se stal hnacím motorem všech oblastí života Československé armády. Na mnohé se díváme z nových zorných úhlů a hledáme postupy, které by napomohly optimalizaci našeho konání. Při analýzách uplynulého období odhalujeme příčiny nedostatků a neúspěchů. Poznáváme kořeny dobrých výsledků, studujeme zkušenosti těch, kteří jsou v úrovni poznání, efektivnosti činnosti a dosažených výsledcích dál. Jednou z příčin nedostatků je sebeklam, tj. neoznačování skutečných předmetů, jevů a činností pravým jménem, nastavování zakřiveného zrcadla a vytvoření mylné představy, že právě tento obraz je jediný a správný.

Všechny uvedené příznaky dokumentují, že v organismu nepatří věda a její praktické užití k hlavním, ani pomocným hybným mechanismům. Léčba spočívá v nasazení vědy jako objektivizujícího prvku. Vzhledem k tomu, že současné léčivo vyrůstalo v nezdravém prostředí, je nutné v prvé etapě nalézt jeho zdravou kulturu, tu vyšlechtit, a po příslušném ověření používat jako farmaka s přípustnými vedlejšími účinky.

Resort FMO má v oblasti vědy specifické postavení v ČSFR. Je zadavatelem a taky řešitelem rozsáhlého spektra úkolů v oblastech základního i aplikovaného výzkumu. Zabezpečuje koordinaci řešitelských pracovišť, náležejících různým resortům, při jejich odlišné hospodářské právní formě. Pro ekonomické zabezpečení bylo pro tyto úkoly vyčleněno ze státního rozpočtu 6–7 % prostředků na obranu. Část z nich nebyla včleněna do rozpočtu FMO a byla přímo z úrovně Státní plánovací komise přerozdělována jiným resortům ve prospěch jejich rozpočtových organizací.

Při této skutečnosti je **zarážející, že nebyl definován, ani v praxi používán pojem vědní politika resortu FMO, jako jeden z hlavních prvků vrcholového řízení, jako součást systému politik, které vytvářely souhrnnou politiku resortu.** Používání pojmu, v podstatě bez širšího vysvětlení, bylo zavedeno ve dvou materiálech projednávaných

kolegiem ministra obrany ČSFR: **Koncepce rozvoje vědecké práce v ČSA do roku 2000 (červen 1989), Nový systém řízení vědecké práce v ČSA (červen 1990).**

Vědní politika existovala. Její bytí však bylo neuvědomělé. Cílem mého článku je napomoci vytváření racionální vědní politiky v resortu FMO, takové vědní politiky, která vybuduje vědu jako lék proti nemocem ČSA, jako lék pro efektivní a účelné zabezpečení obranyschopnosti státu.

Co je vědní politika

Vědní politika je činnost v oblasti řízení vědy, cíle této činnosti a její prostředky. Vědní politika je obecným pojmem pro označení smysluplné činnosti v oblasti vědy, jejího řízení, provádění a užití. Významnými prvky realizace vědní politiky jsou:

- subjekty řízení,
- cíle,
- prostředky.

Smyslem je vytvořit žádoucí podmínky pro naplňování cílů. Jejich stanovení je významnou prognostickou a tvůrčí činností subjektů řízení. Vědní politika není teoretický, ale praktický pojem. Má smysl pouze ve vztahu ke konkrétním historickým podmínkám společnosti, resortu, pracoviště. Obsah pojmu je historicky determinovaný a jeho vlastností je dynamika, která spočívá v reagenci na změnu podmínek. Musí tyto podmínky pravidelně vyhodnocovat a měnit prostředky, aby byly naplněny strategické cíle, jejichž opodstatnění je taky předmětem posuzování.

Subjekty řízení vědy v resortu FMO

Vědní politika je uskutečňována konkrétními lidmi, kteří ji na různých úrovních převádějí do společenské praxe. Není produktem neosobního „resortu“, ale je součástí přístupu a práce zainteresovaných osob, výsledkem jejich každodenních činností. V podstatě můžeme rozlišovat dva rozhodující typy pracovníků, naplňující vědní politiku:

● **pracovník ve vědě** – takový pracovník, u něhož lze určit úroveň vztahu k vědecké činnosti,

● **pracovník mimo vědu** – takový pracovník, u kterého nelze určit úroveň vztahu k vědecké činnosti, je pouze jejím „nahodilým“ uživatelem nebo partnerem.

Úroveň vztahu k vědecké činnosti je vyjádřena základní typologie charakteru převažující pracovní aktivity:

1. – vlastní vědecká činnost,
2. – řízení vědy,
3. – zabezpečení vědy,
4. – užití výsledků vědy.

Jestliže u pracovníků hodnotíme převažující pracovní aktivitu, pak se vyjadřujeme k tomu, co je jejich profesí a mělo by představovat alespoň 51 % činnosti. **Vědecká činnost je cílevědomá pracovní aktivita k vědeckému výzkumu konkrétního předmětu zkoumání.** V jednotlivých etapách výzkumu může být řešitel zařazen v uvedené typologii do různých profesí. Jejich vzájemné odlišení spočívá ve vztahu k novému poznání, ve vědecké tvořivosti, která dává vznik vědeckému poznatku.

Na tomto žebříčku je nejvýše postavena **vlastní vědecká činnost** a zejména pracovník, který je schopen smyslovým vnímáním a myšlením získat náležitou představu, názor, znalost nebo zjistit totožnost (identifikovat) na základě předchozí znalosti a vzníklý poznatek sdělit.

Řízení vědy je cílevědomá činnost k vytváření podmínek a usměrňování vědeckého potenciálu ve prospěch rozvoje vědy. Zahrnuje zejména vytyčování a realizaci vědní politiky, usměrňování a koordinaci tvůrčího úsilí na řešení vědeckých úkolů a problémů, ovlivňování provádění, zavádění a užití vědy, výběru řešitelů, struktury pracovišť inovačního a invenčního charakteru, forem přípravy pracovníků ve vědě a organizování zabezpečení vědy. Vytváří základní podmínky pro vlastní vědeckou činnost. Vědecká tvořivost v této činnosti by měla být orientována především do oblasti řízení.

Působnost řízení můžeme rozlišit podle funkce a úkolů jedince – pracovníka ve vědě. Buď řídí sám sebe, nebo řešitelský kolektiv, vědecký úkol, program, pracoviště invenčního nebo inovačního charakteru, vědní úsek nebo oblast, vědu v resortu, vědu ve státě apod.

Zvláštní postavení má řízení resortu, které mimo jiné vytváří legislativní a normativní dokumenty, definující právní rámec rozvoje vědy. Plní základní funkce: systémotvornou, poznávací a konceptorskou, regulační, informační, normalizační a certifikační. Při formulaci vědní politiky je nutné, aby pracovníci používali objektivních vědeckých metod, které umožní predikci cílů a budoucího stavu. Má-li být dosahováno kvalitních výsledků, musí mít část pracovní aktivity charakter tvůrčí vědecké činnosti.

Zabezpečení vědy je souhrn praktických činností, které vytvářejí podmínky pro vlastní vědeckou činnost a její řízení. Podle obsahu vytvářených podmínek jde o organizační, personální, ekonomické, finanční, materiální, technické, normativní a informační zabezpečení. Podle působnosti podmínek lze rozlišovat úroveň jako u řízení vědy (jednotlivec, úkol, pracoviště, resort apod.). Pracovníci v této oblasti jsou v roli služby pro pracovníky ve vědě, převažující část pracovní aktivity nemá charakter tvůrčí vědecké činnosti.

Užití výsledků vědy je souhrn praktických činností, které využívají výsledků vědy ve stanovené pracovní oblasti. Uživatel výsledků vědy v resortu FMO je pracovník, který pro výkon pověřené práce užívá výsledků vědecké činnosti. Typologizace uživatelů podle základních oblastí zařazení pracovníků: **vrcholové řízení, vojska, vzdělávání a věda, hospodářské organizace a správní orgány vně resortu FMO**. Vlastní užití může směřovat buď k rozvoji poznání (znalosti) uživatele nebo ke změně výkonu pověřené práce, což nemá charakter tvůrčí vědecké činnosti.

Užití výsledků vědy je realizováno i v kategorii pracovníků mimo vědu, kde převažující pracovní aktivita není spojena s vědeckou činností. **Zvláštní situace je u pracovníků ve vrcholovém řízení. Jejich pravomoci mnohdy pronikají do různých oblastí vědy a přitom k ní nemají žádný vztah. Vzhledem k tomu, že rozhodují o významných dokumentech ovlivňujících vědu, je nutné jejich ztotožnění s poznáním, že řešení současných a příštích problémů na jakékoli úrovni již není myslitelné na základě empirických přístupů, bez aplikace vědy.**

Vědní politika resortu FMO je připravována řídícími pracovníky ve vědě, ale realizována je taky řídícími pracovníky mimo vědu. Ti by ji měli zařadit na přední místo v systému politik, které mají prakticky naplňovat.

Cíle vědní politiky v resortu FMO

Každá politika a zejména vědní, je politikou proto, že stanovuje cíle. O jejich významu přesvědčí autoři zainteresované pracovníky a dbají o jejich naplňování. V resortu FMO byly uskutečněny kroky k vytvoření nové představy o formách existence ČSA a zabezpečení obranyschopnosti státu v dokumentu **Cílový model rozvoje ČSA do roku 2005**. V něm jsou k časovým horizontům 1993, 1997 a 2005 formulovány soustavy cílů v pěti oblastech:

1. organizačních struktur, systému řízení a velení,
2. ekonomického zabezpečení armády,
3. lidského potenciálu,
4. přípravy armády a státu k obraně,
5. vztahů armáda – společnost – zahraničí.

Cílový model by se měl stát kostrou politiky resortu. Druhou určující politikou je státní politika v oblasti vědy a výzkumu, jejíž zaměření má být projednáno vládou ČSFR do 30. 9. 1991.

Z citovaných základních dokumentů je vidět, že se musí odvíjet jednotlivé programy, soustavy cílů, pokud možno ke srovnatelným časovým horizontům. Pro úspěšné řešení základních otázek rozvoje ČSA je v současné době nezbytné zorganizovat vědeckou podporu, která především posílí vrcholové řízení. Tato skutečnost však znamená změnu orientace činnosti pracovníků ve vědě směrem k problematice řízení. Promítne se do restrukturalizace a zrušení některých institucionálních prvků současné výzkumné a vývojové základny ČSA a vojenských vysokých škol, změny jejich pracovní náplně, rekvalifikace a zřízení nových institucí.

Základní limitující úvahy pro formulaci cílů k jednotlivým časovým horizontům jsou následující:

● **Snižování početního stavu příslušníků resortu FMO.** Cílový stav vojáků (nikoli občanských pracovníků) má být 70 až 90 tisíc osob. Počty pracovníků ve vědě budou muset této skutečnosti proporcionálně odpovídat, přitom zastoupení vojáků by mělo poklesnout na úroveň nezbytnou pro uplatnění vojenských aspektů výzkumu. Počet občanských pracovníků, ale i různých expertů s úvazkem na dobu určitou by měl vzrůst.

● **Snižování vojenského rozpočtu.** Přechodem na nový systém řízení, který bude vyžadovat změnu v rozdělování rozpočtu FMO, by měly být vytvořeny ekonomické podmínky pro ovlivňování existence institucí. Demokratizační proces v nových pravidlech pro vytváření a rušení institucí by měl posílit pravomoci zřizovatelů. Na ně by měla být převedena odpovědnost za hospodaření s přidělenou částí rozpočtu i právo rozhodovat, zda výzkum bude zabezpečen vlastní institucí, na škole, mimo resort, nebo bude materiální výsledky nakupovat na domácím či zahraničním trhu. Ekonomické nástroje musí začít působit jako přirozený regulátor existence institucí.

● **Omezování zbrojní výroby a zbrojního vývozu.** Ovlivní zejména obsah a strukturu vědy v oblasti technických a přírodních věd. Dojde k odklonu od vlastního výzkumu a vývoje ke kupování hotových výrobků. Zásadně musí být přehodnoceno, do jaké míry je potřeba připravovat vlastní technické kádry v systému vojenského vzdělávání. Nově pojatým problémům se bude věnovat menší počet pracovníků s pracovní náplní v rovině sledovatelského výzkumu, zkušebnictví a manažerství při koordinaci výzkumů

mimo resort. Do popředí vystoupí otázka rekvalifikace pro vojáky a občanské pracovníky.

Jaká je možná varianta souhrnných cílů vědní politiky:

K časovému horizontu 1993 – věda se musí stát integrální součástí života resortu, nesmí být jeho cizorodým tělesem. K tomu je nezbytné zvýšit podíl vědy na významných aktivitách při naplňování Cílového modelu rozvoje ČSA. **To znamená:** konstituovat nový prvek ve struktuře FMO pro nepřetržité formulování a úpravy vědní politiky resortu FMO, realizovat změny ve struktuře pracovišť inovačního a invenčního charakteru, změnit charakter vědecké činnosti posílením významu „inženýrské“ práce a změnou poměru mezi sledovatelským a vlastním profesním výzkumem. Zahájit ověřování nového systému řízení vědy a dosáhnout zvýšení praktického využití výsledků vědy především ve vrcholovém řízení.

K časovému horizontu 1997 – dosáhnout zkvalitnění pracovníků ve vědě v resortu FMO, realizovat další opatření pro úpravu velikosti a struktury vědeckého potenciálu resortu, aby jeho schopnosti a možnosti odpovídaly složitosti problémů zabezpečení obrany státu. Dosáhnout efektivní organizace a účinnosti řízení vědy. Využívání výsledků vědy by se mělo stát nutností pro vrcholové řízení resortu a ve stále větší míře ovlivňovat výstavbu a život ČSA.

K časovému horizontu 2005 – dosáhnout stavu praktického využívání vědy, zejména při vrcholovém řízení resortu a při velení vojskům, aby došlo k předstihu vojenských aplikací před civilními. Mít vědeckou obec relativně samostatnou, fungující na demokratických principech samosprávně, účelně a ekonomicky efektivně.

Navrženou variantu cílů vědní politiky je nutné plynule rozpracovávat do soustavy cílů nižších řádů, až do úrovně konkrétních opatření.

Jak dosáhnout cílů vědní politiky

Vytváření vědní politiky v resortu FMO je proces, který byl na základě usnesení 7. zasedání kolegia ministra obrany ČSFR k bodu: **Nový systém řízení vědecké práce v ČSA implementován do činnosti Vědecké rady ministra obrany ČSFR.** Základními cíli uvedeného kroku bylo **zaktivizování zájmu vědecké obce, optimalizace návrhů vědní politiky, stanovení východisek pro formulaci nových přístupů.** Tuto etapu můžeme označit jako **přípravnou.**

Na bázi vědecké rady byla rozvinuta diskuse o předmětu vědní politiky. Plénium rady, jehož členy jsou zástupci vojenských vysokých škol a na jehož jednání byli pozváni zástupci pracovišť současné výzkumné a vývojové základny ČSA, se dohodlo na svolání mimořádného zasedání pléna, na kterém mělo dojít ke sjednocení výkladu základních pojmů. Názory na vymezení cílů a obsahu vědy v resortu FMO a jejího řízení byly předloženy. Vzhledem k tomu, že byly značně různorodé, dohodlo se plénium na práci méně početné skupiny.

Usnesení vlády ČSFR č. 743 ze dne 25. října 1990 o zásadách státní politiky v oblasti řízení vědy a výzkumu uložilo, mimo jiné ve spolupráci s FMO vypracovat:

- návrh zásad zákona o vědě a výzkumu do 31. 3. 1991,
- obsahové zaměření státní politiky ve vědě a výzkumu do 30. 9. 1991,
- návrhy vyhlášek na udělování grantů a na zadávání, tvorbu a hodnocení výzkumných projektů do 30. 4. 1991.